

EESTI RAHVUSNÕUKOGU KULTUURKOMISJON

=====

EESTI KULTUURPOLIITIKA ÜLESANDEID
PAGULUSES

Koostand
Velter T a u l i

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUUSEUM
FONDK41595

Stockholm 1953

Eesti kultuurpoliitika ülesandeid paguluses.

I. Üldprobleemid.

1. Eesti kultuurpoliitika üldeesmärgiks paguluses on hoolitsemine selle eest, et eesti kultuuritöö ja vaimne loomine jätkuks ja et pagulaste laiaades hulkedes püsiks ja süveneks elav huvi eesti kultuuri vastu. Ka kodumaal elavates eestlastes tuleb vastavate raadioseadete kaudu püüda säilitada elavat huvi eesti ja lääne kultuuri vastu ja usku selle püsimisse ja uuesse tõususse peale maa vabastamist.

2. Kõigis maades, kus asuvad eesti põgenikud, samuti vastavates rahvusvahelistes organites tuleb astuda samme selleks, et eesti intelligents saaks töötada oma erialal. Erilist rõhku tuleb panna sellele, et kõigil vaimse kultuuri aladel sirguks rahuldavalt ettevalmistatud järelkasv noorsoo näol. Tuleb astuda samme, et kõigis maades eesti noorsool võimaldatakse õppida kõigis kõrgemates õppeasutustes ja kasutada samu õigusi ja soodustusi kui vastava riigi kodanikud. Meie peame püüdma kasutada kõiki võimalikke teid selleks, et hankida töö- ja õppestipendiume kõigil kultuuri aladel töötajatele ja õppijatele.

3. Oma muljete ja teadmiste värskendamise, välisabi hankimise ja eesti kultuuri tutvustuse huvides on soovitatav, et kõik kultuuri alal tegutsevad organisatsioonid ja isikud, nagu teadlased, õpetajad, kirjanikud, kunstnikud jt., võtaks osa vastavatest rahvusvahelistest organisatsioonidest ja üritustest, nagu kongressidest, seminaridest, näitustest, võistlustest jms.

4. Meie riigi, kultuuri ja majanduse kiire taastamise ja selle ettevalmistuse huvides on vajalik hankida võimalusi teatava taastamisraamatukogu soetamiseks paguluses. See peaks sisaldama kõige hädavajalikumaid ja uuemaid väärtuslikumaid teoseid kõigilt neilt aladelt, mis on eriti tähtsad taastamise seisukohalt, näit. järgmistelt aladelt: filosoofia, sotsioloogia ja sotsiaal ala korraldus, pedagoogika, ülikoolikorraldus, poliitika, administratsioon, maa ja linna plaanistus, arhitektuur, majandusteadus, agronoomia jt. Tuleb püüda niipalju kui võimalik läbi mõelda ja ette valmistada kõik praktilised probleemid, mis on seotud meie kultuurielu taastamise, süvendamise ja reformidega ning koostada vastavad kavad, kasutades selleks nii oma kui ka teiste maade kogemusi ja andmeid oludest okupatsiooni all elaval kodumaal.

5. Oma iseseisvus- ja pagulusaegsete kultuuriliste saavutuste tutvustamiseks on vaja avaldada võõrkeelseid asjatundlike ülevaateid artiklite ja raamatutena kõigilt kultuurialadelt. Eriti tarvilik on soliidne võõrkeelne eesti kultuuri- ja üldajalugu.

6. Tuleb hoolitseda selle eest, et kõik meie mööda maailma laiali paisatud kultuuriverad, raamatud ja dokumendid säiliks tulevastele aegadele ka võimaliku uue sõja puhul. Pagulaste ja jooksul kogunenud materjali jaoks on vaja asutada eesti ajaloo ja kultuuri arhiiv.

7. Et täita meie pagulas-kultuuripoliitika minimaal ülesandeid, selleks on vaja (1) senisest hoopis suuremaid rahalisi resursse ja (2) kasutada olevate summade otstarbekat jaotamist. Vajalike resursside saamiseks tuleb: (1) püüda hankida töhusat välisabi rahvusvahelistelt fondidelt ja organisatsioonidelt ja riikide valitsustelt, (2) tuleb organiseerida jõuline kultuurikapital, mis toetub pagulaste laiaale hulkadele. Kultuuritöö organiseerimise ilmtingimatuks vajaduseks on vastavate büroojõudude ametisse võtmine. Meie keskorganisatsioonid peaks kultuuri alal osutama senisest suuremat huvi ja hoolt, mis seni on piirdunud peamiselt kooli küsimustega.

II. Kasvatus, kool ja eetika.

8. Kasvatuse alal peame taotlema kõiki samu eesmärke, mis maksavad normaalsel aja kohta, kuigi paljude nende eesmärkide teostamine on seotud suurte, osalt ülejõu käivate raskustega. Me peame ka paguluses püüdma oma noori kasvatada eetilisele väärtuslikele ühiskonna liikmeteks. Me peame püüdma äratada noortes huvi sotsiaalsete, usuliste, filosoofiliste ja esteetiliste küsimuste vastu ning aidata neid õieti kasutama vaba aega. Erilist rõhku tuleb panna demokraatlik-riigikodenlikule kasvatusel. Kõigi nende kasvatuse eesmärkide saavutamiseks paguluses puuduvad alles otstarbekad meetodid. Nende leidmiseks ja rakendamiseks tuleks meie kasvatus- ja koolitegelastel, organisatsioonidel ja üksikisikutel teha senisest hoopis suuremaid pingutusi.

9. Eelnevatele kasvatuse eesmärkidele lisaks tuleb paguluse kardinaalne ülesanne: rahvuslik kasvatus, s.o. oma rahvuse, keele ja kultuuri säilitamine meie noortes. Umberrahvastamise hädakoht on paguluses osutunud suuremaks ja kiiremini mõjuvaks teguriks kui me algul arvasime. Meie noorsoo säilitamine eesti rahvale nõuab erilisi ja senisest suuremaid pingutusi mitte üksi kõigilt meie organisatsioonidelt ja kultuuri- ning kasvatusala tegelastelt, vaid kõigilt pagulastelt ja eriti perekondadelt. Erilist rõhku tuleb panna sellele, et noored räägivad eesti keelt eestlastega kõneldes ja loevad eesti kirjandust. Olulisteks teguriteks rahvusliku kasvatuse alal on

eestikeelsed täienduskoolid, mis peaks asuma kõigis keskustes üle maailma, kus asub eesti noorust, ja mille säilitamise ja taseme tõstmiseks tuleb teha kõik mis võimalik. Kus olud seda võimaldavad, tuleb luua või säilitada eesti täisajalised koolid. Väga tähtis on eesti lasteadeade asutamine laste jaoks, kelle mõlemad vanemad on tööl, kuna väiksed lapsed assimileeruvad kõige kergemini võõra ümbrusega. Pagulasnooruse ja täienduskoolide jaoks on vaja eriõpikuid ja käsiraamatuid emakeele, ajaloo, maateaduse jm. aladelt. Seal, kus majanduslikud põhjused teevad noortele raskusi õppimiseks täienduskoolis või vastava maa normaalses koolis, ja kus välisabi puudub, peab eesti pagulasfond ühes oma organisatsioonidega andma majanduslikku toetust koolis käimiseks.

10. Tuleb hoolitseda selle eest, et pidevalt ilmuks noorte ajakirjad ja noortele sobiv eesti algupärane kirjandus. Peale täienduskooli, kirjanduse ja muude kultuuriliste ürituste on rahvuslikus kasvatuses suur osatähtsus noorte organisatsioonidel, eeskätt skautidel ja gaididel. Vanema noorsoo jaoks oleks soovitatav luua eriorganisatsioonid, näit. iseseisvusaegse Ülemaalse Noorsoo Ühenduse eeskujul. Pagulasühiskond ja ta organisatsioonid peavad noorte organisatsioone toetama moraalselt ja majanduslikult.

11. Raskeks ja pakiliseks probleemiks on avaliku elu ja ajakirjanduse moraali tõstmine. Vale, laim, sallimatus, printsibiilne egoism ja kliikevaim demoraliseerib ja mürgitab kogu meie pagulasfonda ja eriti noorsugu, nõrgestab meie demokraatlikke traditsioone ja meie iseseisvusvõitluse, samuti paguluse kultuuri- ning sotsiaalsel töö moraalsel ja majanduslikul kandepinda. Praeguse olukorra muutmiseks on vaja kõigepealt vastavalt arusaamist meie avaliku elu juhtivatelt tegelastelt ning uusi tõsisemaid pingutusi ning radikaalseid meetodeid probleemi lahendamiseks.

12. Avaliku elu tegelastelt ja ajakirjanduselt tuleb eelkõige nõuda ausust, õiglust ja korrektsust. Tuleb teha lõpp meie välisvõitlust kandvate isikute ja organisatsioonide halvustamisele ja kultuurilistele jm. ideelistele üritustele vastutöötamisele sellespärast, et nende kandjateks on sisepoliitiliselt vastasleeri kuuluvad isikud. Arvustus peab põhjenema faktidel ja olema õiglane ning väärikes, mitte kahtlustav ja alandav. Eriti vajame ka sallivust ja lugupidamist teisiti mõtlejate suhtes. Sõnad ja teod peavad olema juhitud rahvuslikest jm. üldhuvidest, mitte enda või oma rühma kasudest. Eetilisi eksimusi jm. vigu ei tule hukka mõista mitte ainult vastasleeri kuuluvate isikute puhul, vaid ka oma enda isiku ja oma rühma inimeste juures. Raskelt eetiliste normide vastu eksivad tuleb avalikust tegevusest kõrvaldada. Erilist rõhku tuleb panna demokraatliku mõtteviisi süvendamisele meie pagulasfonda kõigis kihtides. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleb meie organisatsioonidel ja ajakirjandusel leida uusi, senistest tõ-

husemaid meetodeid. Ka sotsiaalse ja rahvusliku mentaliteedi elushoidmiseks ja süvendamiseks tuleb teha kõik mis võimalik.

III. Teadus.

13. Eesti teaduslike seltside (nagu Eesti Teaduslik Selts Rootsis ja Eesti Teaduslik Ühing USA-s) tegevust tuleb süvendada ja laiendada, milleks on vaja majanduslikku toetust nii väljastpoolt kui ka oma pagulas-ühiskonnalt. Eriti tuleb hankida võimalusi meie teadlaste tööde tõlkimiseks ja avaldamiseks.

14. Oluliseks ülesandeks on meie rahvuslike teaduste õpetuse korraldamine. Stockholmis töötava Eesti Teadusliku Instituudi tegevust tuleb süvendada ja laiendada, nii et see õpetatavates ainetes omandaks tõelise ülikooli taseme ja prestiiži. Samalaadsed rahvuslike teaduste instituudid tuleks asutada ka teistes maades, kus leidub vastavaid õppejõude ja kus on külalisdaselt meie ülikoolinoorust. Tuleb hoolitseda selle eest, et välisülikoolides leiduvad eesti keele lektoraadid jätkavad oma tegevust ja võimaluse korral tuleb üritada uute lektoraatide asutamist, kus see vajalik. Kõigiti tuleb toetada ka Sakamaal asuva Balti Instituudi tööd ja hoolitseda jõudu mööda selle eest, et sealne eesti osakond oleks väärilisel tasemel.

15. Üheks kõige tähtsamaks ülesandeks on eesti üliõpilaskoostöö arendamine. Üliõpilaskoostöö eest hoolitsemine. Üliõpilasi tuleb püüda juhtida õppima alal, kus iseseisvas Eestis on ette näha puudust vastava eriharidusega jõududest. Eesti üliõpilaskoostöö tegevust kõigis maades tuleb intensiivistada, milleks meie pagulaskond peab andma moraalset ja majanduslikku toetust. Arvestades meie kultuurilist ja poliitilist sidet muu Euroopaga on tähtis, et võimalikult rohkem meie noori saaks õppida rahvusvahelistes üldeuroopalikes ülikoolides ja instituutides, eesotsas Vaba Euroopa ülikooliga Strassburgis.

IV. Kunstid.

16. Meie kunstnikkond peaks viljakalt kasutama seda otsest kontakti teiste maade kunstiga, mida võimaldab pagulaselu. See kontakt peaks kunstnike stimuleerima nende väsimata otsingut uute ideede ja vormide järele ja hoiduma langemast tarded isoleeritusse.

17. Kirjanduse kohta paguluses kehtivad samad nõuded mis normaalsel ajal kodumaal. Sõna- ja loominguvabadus on siingi vaidlemata eeltingimuseks kirjaniku töös, kes peab laskma end juhtida ainult oma südametunnistusest ning esteetilisest ja eetilistest normidest. Seda peavad arvestama ka need, kelle käes on tehnilised ja majanduslikud vahendid trükisõna avaldamiseks, nagu kirjastuste juhid ja ajakirjade ning ajalehtede toimetajad. Tuleb hoolitseda selle eest, et ühelt poolt kõik väärtuslik looming, ükskõik mis žanrisse see kuulub, pääseb

trükki ja et teiselt poolt kirjastuslike ja majanduslike huvide või osa lugejaskonna maitse vähenõudlikkuse tõttu teoste kvantiteet ei halva kvaliteeti. Ilukirjanduse kõrval vajame paguluses ka esseekirjandust nii väärtuslike uustrukkide kui ka uute esseede näol. Kirjanduskriitike tase on paguluses osalt olnud ebarahuldav. Arvustuse põhitingimuseks on asjatundlikkus.

18. Populaarteadusliku kirjanduse avaldamisele tuleb panna senisest suuremat rõhku. Siingi on rahuldava taseme eelduseks asjatundlik ainekäsitus. Populaarteaduslike teoste kirjastamine nõuab majanduslikku toetust pagulas-ühiskonnalt. Kirjanduse käsiraamatutest on kõige hädevajalikum eesti kirjanduse ajalugu, mis tuleks avaldada ka inglise keeles. Tarvilik oleks ka eesti rahvalaulude antoloogia. Tuleb hoolitseda selle eest, et paguluses ilmuks pidevalt kõrgeväärtuslik ja mitmekülgne kirjanduse ja kunstiajakiri, mille veerud peavad olema avatud kõigi meie kirjanduse, kunsti ja intellektuaalsete voolude ning rühmituste esindajatele. See ajakiri peaks ka olema vahendajaks välismaailma tänapäeva kirjanduse, kunsti ja intellektuaalse elu avalduste alal.

19. Kuna meie majanduslikud võimalused paguluses on piiratud, siis peame oma väikesi resursse kontsentreerima kõige olulisema jaoks. Seepärast ei ole otstarbekohane paguluses avaldada reeglipäraselt väliskirjanduse tõlkeid eesti keeles. See võiks sündida ainult erandjuhtumitel, kui on olemas kõrgeväärtuslikke tõlkeid maailmakirjanduse klassikutest. Populaarteadusliku kirjanduse tõlkimine võiks tulla küsimusse aktuaalsete ja ideerikkade poliitiliste, sotsiaalsete, üldkultuuriliste, eetiliste, filosoofiliste ja ms. teoste puhul, kui nende tase on kõrge ja eriti, kui need on ilmund keeltes, mis meie pagulas-üldsusele ei ole kättesaadavad.

20. Kirjanduse programmi otstarbekohane teostamine nõuab teatud ümberkorraldusi meie kirjastustegevuse alal, kui lähtuda põhimõttest, et trükki peab pääsema eeskätt see, mis on kõige olulisem. Kirjanduse ja kultuuri üldprogrammi otstarbekateostamise huvides oleks, kui sellest küllaltki suurest summast, mis meie pagulas-üldsus praegu annab välja igakuuliste ilukirjanduslike proosateoste peale, osa läheks kirjanduse kava teiste punktide teostamiseks.

21. Eesti ilukirjanduse tõlkimine, milleks tuleb valida ainult kõrgeväärtuslikke teoseid, võib sündida ainult välisabiga, mille hankimiseks tuleb teha kõik mis võimalik.

22. Muusika alal peame hoolitsema selle eest, et eesti muusikaline looming ja ettekandekunst jätkub ja et rahvuslik muusika levib pagulaslaskonnas. Selleks aitavad kaasa laulukooride, orkestrite ja solistide järjekindel tegevus ja konserdid kõigis eestlaste keskustes. Selle eesmärgi huvides, samuti rahvusliku ühistunde, vaimustuse ja lootuse stimuleerimiseks

on paguluses vajalik ka laulupidude regulaarne korraldamine, mis peab toimuma põhjalike ettevalmistuste järel. Kuid me ei vaja mitte üksi kõrgeväärtuslikku eesti kontsertmuusikat, vaid ka populaarset rahvuslikku muusikat kodu ja seltskondlike koosviibimiste, eriti ka noorte jaoks. Kõige eeltoodu rahuldava teostamise eelduseks on eesti heliloomingu kõigi liikide, kaasa arvatud ka rahvalaulud, kättesaadavaks tegemine laulukooridele, orkestritele, solistidele, kodudele jm. otstarveteks. See nõuab kavakindlat eesti heliloomingu kirjastamise organiseerimist, milleks meie pagulas-üldsus ja organisatsioonid peavad andma oma toetust. Meie kultuurilise välispropaganda huvides on eriti vajalik meie heliloomingu paremiku kättesaadavaks tegemine välismaailmale, kaasa arvatud ringhäälingud. Meie helikunstnike järelkasvu silmas pidades on tähtis, et paguluses jätkuks järjekindel muusikapedagoogiline tegevus kõigil aladel.

23. Eesti teatrikunsti pidev harrastus paguluses on tarvilik niihästi meie lavakunstnike kui ka eesti teatripubliku huvides. Teatrietendused peavad toimuma kavakindlalt kõigis eestlaste keskustes. Et vältida seniseid lünki ja puudusi lavastuste ja etenduste korraldamisel, selleks on vajalikud mõned ümberkorraldused organisatsiooni alal. Vastavate reformide edukas teostus võib sündida ainult kogu teatritegelaste ja teatrihuviliste pere ühiste pingutuste põhjal. Üheks mooduseks teatrikunsti elustamiseks suuremates keskustes võiks olla ühise elujõulise laialdase liikmeskonnaga teatriorganisatsiooni loomine, mille liikmete enamuse ei moodustaks mitte elukutselised teatritegelased, vaid teatrihuvilised. Selline organisatsioon palkaks endale lepingu alusel näitejuhi ja näitlejad kavakindlateks lavastusteks ja etendusteks. Seega lasuks teatriürituste kogu majanduslik külg ja vastutus teatriseltsil, kuna näitlejad oleks vabad lavastuse ja etendustega seotud majanduslikust murest ja riisikost. Peale elukutseliste näitlejate poolt teostatava teatrikunsti meil tuleks paguluses senisest suuremal määral harrastada ka amatöör näitekunsti, eriti väiksemates keskustes, kus raske on anda elukutseliste etendusi. Amatöör trupptide poolt pakutavate lavastuste tase on märksa kõrgem, kui need toimuvad elukutselise või vastavat õpetust saanud amatöör näitejuhi kaestegevusel. Selleks võivad meie kesksed pagulas-organisatsioonid kaasa aidata amatöör näitejuhtide kursuste korraldamisega. Meie lavakunstnike järelkasvu huvides on paguluses tarvilik ka muu lavapedagoogiline tegevus, mida tuleb organiseerida seal, kus vastavad jõud on olemas.

24. Kujutava kunsti alal peavad kavakindlateks üritusteks olema perioodilised kunstinäitused. Kõigis maades, kus see võimalik, tuleb aeg-ajalt korraldada suuremaid esinduslikke näitusi, mis oleks samasegset mõeldud niihästi oma kui ka eriti välispubliku jaoks. Peale selle on vajalik korraldada vähemaid näitusi eestlaste jaoks kord aastas vähemalt kõigis suuremates eestlaste keskustes. Nende siht oleks pakkude kaasmäelastele ülevaadet meie pagulas-kunstnike jõekavast loomingust

ja anda järjekindlaid ostuvõimalusi meie üldsusele ning müügi-
võimalusi kunstnikele. Eesti kunsti populariseerimiseks pa-
gulaskonna laiades hulkades, eriti mõttega, et kunstiteoseid
hakatakse ostma, võiks eriti väiksemates eestlaste keskustes
korraldada kohalike organisatsioonide kaasabil eesti kujutava
kunsti nädalaid näituste, ettekannete ja kunstiteoste loterii-
ga. Meie kujutava kunsti välispropaganda alal on vajalik
meie kunstnike osavõtt välisnäitustest niipalju kui see iga-
nes osutub võimalikuks. Peale selle on vajalikud võõrkeelsed
tutvustusteosed eesti kunstist ja reproduktsioonide mapid.

V. Ajakirjandus.

25. Pagulas-ajakirjanduse kohta maksavad loomulikult
kõik samad nõuded, mis normaalsel aja ajakirjanduse kohta vabal
kodumaal. Paguluses peab ajakirjanduse kõrgemaks ülesandeks
olema meie iseseisvusvõitluse ja kultuuritöö energiline toeta-
mine ning rahvusliku meelsuse ja võitlusvaimu õhutamine. Aja-
kirjanduse üheks eriliseks oluliseks ülesandeks on demokraat-
liku maailmavaate levitamine meie pagulaskonnas ja igasugu au-
toritaarse mõtteviisi vastu võitlemine. Ajakirjandus peab
tegelikult soodustama koostööd meie mitmesuguste eri maailma-
vaateliste rühmituste ja isikute vahel (ja mitte ainult sõnu
tegema koostööst või koguni tegelikult oma kirjutustega koos-
tööd halvama). Arvestades meie piiratud trükisõna võimalusi
paguluses peaks kõik ajalehed mõttevahetuse korras andma sõna
kõigi vaadete esindajatele. Täiesti lubamatu on faktiliste
seletuste ja vastuseletuste mitteavaldamine.

26. Eelpool on juba puudutatud meie pagulas-ajakirjanduse
madalet eetilist taset ja vajadust selle olukorra radikaalseks
muutmiseks. Eriti demoraliseerivalt mõjuvad ajakirjanduse
väärikirjutused noorsoole ja vähem kriitikavõimelistele, kes võ-
tavad iga kirjutatud sõna puhta rahana, samuti suurtest keskus-
test eemal elavatele kaasmaelastele, kes ei tea asjade tõelist
olukorda. Kuid vajalik ei ole mitte ainult ajakirjanduse mo-
raali, vaid ka sisu ja stiili taseme tõstmine. Ajakirjanduse
labane toon ja madal stiili tase mõjub üldist tooni ja stiili-
tunnet langetavalt. Oluline ja vajalik ajakirjanduse taseme
tõstmine eeldab radikaalseid muutusi meie ajalehtede toimetami-
ses.

Lõppsõna.

27. Meie pagulasaja kultuurielu ja vaimesuse tõstmine ning
eesti kultuuri heaks tehtava töö tõhustamine on võimalik ainult
siis, kui kõik kaasmaelased, eriti juhtivad isikud jätavad ta-
gaplaanile isiklikud egoistlikud ja materialistlikud huvid ning
kitsarinnalised vaadete erinevused ja koondavad kogu oma ener-
gia ning võimed meie ühise eesmärgi saavutamiseks: vaba ja
kultuurse Eesti taastamiseks ning meie kultuuri säilitamiseks
ja süvendamiseks pagulasaja vältel.